

Motion till riksdagen 2009/10:So8

av Thomas Nihlén (mp)
med anledning av prop. 2009/10:176

Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovsbedömningsinstrument för personlig assistans.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om dubbel assistans.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om regler för assistans under sjukhusvistelse.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om personer med psykisk funktionsnedsättning och daglig verksamhet.

Motivering

I FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastslås rätten till självbestämmande och rätten att kunna delta i samhället. För detta behövs ibland personligt stöd i vardagen. Det svenska systemet med personlig assistans bidrar till ökat självbestämmande och deltagande i samhället på lika villkor för personer med funktionsnedsättningar. Utan ett sådant stöd skulle många människor med funktionsnedsättningar tvingas till ett liv i passivitet.

Personlig assistans ingår som en av tio insatser som individen har rätt till under vissa förutsättningar enligt LSS (lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade). LSS har funnits i mer än 15 år. På direktiv av dåvarande socialminister Bengt Lindqvist gjordes i slutet av 1980-talet en utredning om villkoren för personer med funktionsnedsättningar. Utredningen pekade på

Fel! Okänt namn på

stora skillnader i levnadsvillkoren mellan personer med funktionsnedsättningar och den övriga befolkningen. Utredningen konstaterade att socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen inte räckte till utan att det behövdes en särskild lag som kompletterade dessa och andra lagar. Utredningens förslag ledde till ett enigt beslut om LSS i riksdagen 1993. Med LSS fick personer med mer omfattande och varaktiga funktionshinder en starkare ställning i samhället och ökad möjlighet att själva styra över sin vardag. Den statliga ersättningen för insatsen personlig assistans regleras genom en särskild lag, LASS (lagen om assistansersättning).

En av grundtankarna med personlig assistans är att människor med funktionsnedsättning ska få leva det liv som de vill leva. Personlig assistans har förbättrat livskvaliteten enormt för många människor med allvarlig funktionsnedsättning och är en av de viktigaste jämlikhetsreformerna som genomförts. Rätten till personlig assistans är för dessa människor en ovärderlig förutsättning för frihet och självständighet.

I december 2009 hade ca 16 000 personer personlig assistans. Det genomsnittliga antalet beslutade timmar var 110 timmar per vecka. Samhällets totala kostnader för assistansersättningen uppgick 2009 till 22 miljarder kronor.

LSS-verksamheten har ökat mycket kraftigt sedan införandet 1994. Kostnaderna för assistansersättningen har ökat från 4 miljarder kronor 1995 till dagens 22 miljarder kronor (2009). Det beror både på en ökning av antalet assistansberättigade och en ökning av antalet assistanstimmar per person. Rätten att få behålla personlig assistans efter fyllda 65 år infördes i början på 2000-talet och är en viktig orsak till ökningen under 2000-talet.

Den statliga utredningen – LSS-kommittén – har sett över hela lagstiftningen och lämnade efter fyra års utredande ett stort antal förslag till förändringar i sitt slutbetänkande Möjlighet att leva som andra (SOU 2008:77). Bland annat föreslås att ett tydligt barnperspektiv skrivs in i LSS. Staten föreslås få ett samlat ansvar för personlig assistans. Det föreslås också tydligare regler för hur behovet av personlig assistans ska bedömas. Vidare föreslås ett golv för rätten till personlig assistans på minst 20 timmars grundläggande behov per vecka samt en ny kommunal insats med personlig service och boendestöd för dem med lägre behov än 20 timmar per vecka. Personer med psykiska funktionsnedsättningar föreslås vidare få rätt till insatsen daglig verksamhet om de ingår i personkretsen för stöd och service enligt lagen. Kommittén föreslår också att lagen om assistansersättning (LASS) ska upphävas och att tillämpliga delar av denna lag i stället ska föras in i LSS.

Regeringens proposition behandlar enbart ett fåtal av utredningens förslag. Hur regeringen avser att hantera övriga förslag från LSS-kommittén framgår inte. I denna motion fokuserar vi därför helt på regeringens proposition och kommer att återkomma till övriga aktuella och viktiga frågor kring personlig assistans och LSS i andra sammanhang.

Vi har inga allvarigare invändningar mot de förslag till beslut som redovisas i propositionen. Att barnperspektivet förs in i lagstiftningen är principiellt viktigt. Barns bästa ska beaktas och när en LSS-insats rör ett barn ska barnet ges möjlighet att framföra sina åsikter utifrån barnets ålder och mognad. Förslaget om registerkontroll av personer som utför LSS-insatser åt barn är också

en rimlig och proportionerlig skyddsåtgärd för barn om den begränsas på samma sätt som registerkontrollen avseende förskoleverksamhet, skola och barnomsorg.

På ett avsnitt i propositionen känner vi stor oro. Det gäller det avsnitt i propositionen (s. 54–56) som bl.a. beskriver pågående arbete med att ta fram behovsbedömningsinstrument för personlig assistans. I propositionen gör regeringen bedömningen att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att senast den 30 juni 2011 till regeringen rapportera om utvecklingen av enhetligheten i sina beslut och vilka eventuella åtgärder som är lämpliga att vidta. Vi har inget emot att Försäkringskassan ges möjligheter att skapa och verka för lika bedömningar i hela landet. Inte minst mot bakgrund av att Försäkringskassan redovisat olikheter som inte beror på olikheter i befolkningsstruktur utan på att det finns olika lokala rutiner och riktlinjer för handläggningen av ärenden. Sedan ett år tillbaka har Socialstyrelsen och Försäkringskassan, på regeringens uppdrag, arbetat med att ta fram ett behovsbedömningsinstrument för personlig assistans. Till arbetet har knutits en referensgrupp i vilken flera representanter för handikapp- och brukarrörelsen funnits med. Arbetet med att ta fram behovsbedömningsinstrument väcker dock frågetecken. Handikappförbunden lämnade i början på året referensgruppen i protest mot inriktningen på arbetet. Det utkast till bedömningsinstrument som presenterades och skulle prövas på brukare bestod av ett 91-sidigt dokument där varje detalj i en persons liv skulle redovisas och därefter – inom varje detaljerat område – rimlighetsbedömas av Försäkringskassans handläggare.

Instrumentets utformning var enligt vår mening integritetskränkande. Den enskilde förväntas redovisa allt från de intimaste behov på toaletten, till hur en balanserad diet upprätthålls och om sexualvanorna är säkra. Enbart frågor om matintag skulle utredas på 16 sidor. Hela denna hantering av behovsbedömningsinstrumentet är enligt vår mening oacceptabel och skadar tilltron till LSS-reformen. Socialstyrelsen har efter protester från handikappförbunden gett besked om att förslaget inte kommer att testas på några personer som söker. Det är bra att Socialstyrelsen och Försäkringskassan lyssnat på de argument som framförts men frågorna om det fortsatta arbetet kvarstår. Vi anser att arbetet med behovsbedömningsinstrumentet måste bygga på respekt för individen och dennes oberoende och integritet. Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa detta. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Några specifika tillägg angående assistans och daglig verksamhet

Några tillägg vill vi dock också göra till det som tas upp i propositionen. Ett av förslagen gäller situationen när en person har behov av mer än en personlig assistent samtidigt; han eller hon ska ha rätt till detta endast under förutsättning att möjligheterna att erhålla bostadsanpassningsbidrag eller andra hjälpmedel har utretts. Regeringen anser dock att det även fortsättningsvis ska stå den enskilde fritt att välja att ansöka om dubbel assistans i stället. Kravet är

Fel! Okänt namn på

dock att de alternativa lösningarna först ska ha utretts. Det sägs också i propositionen att det är angeläget att den enskilde inte drabbas negativt under tiden som ärenden om bostadsanpassning eller hjälpmedel prövas. Därför bör ärenden av detta slag handläggas skyndsamt med hänsyn till den enskildes situation.

Vi menar att det naturligtvis trots allt finns en risk att handläggningen kan dröja och att den enskilde därför också riskerar att befinna sig i en besvärlig situation. Därför måste det vara möjligt för den enskilde att få ansöka om dubbel assistans under tiden, även om han eller hon senare väljer att avsluta insatsen när bostadssituationen är anpassad och hjälpmedel provats ut. Kravet bör alltså gälla att ansökan om att utreda alternativ ska ha lämnats in, men vi menar att ärendet inte ska behöva vara färdigutrett för att en person ska kunna ansöka om dubbel assistans, vilket regeringen föreslår.

En annan för den enskilde mycket konkret förändring och förbättring skulle vara att ändra regelverket för assistans vid sjukhusvistelse. Utredningen pekar också på detta. I dagsläget kan assistansersättning, när särskilda skäl föreligger, lämnas även för tid då den funktionshindrade vårdas för kortare tid på sjukhus, högst 4 veckor. Det här är ett påtagligt problem både för den enskilde och för den personliga assistenten. Den enskilde riskerar att bli av med den personliga assistent som fungerar väl och behöva anställa en ny efter en sjukhusvistelse. Praktiska svårigheter blir än större för dem som själva är arbetsgivare. För den som arbetar som personlig assistent är det naturligtvis otryggt att med mycket kort varsel kunna förlora sin anställning. Det kan skapa stor oro för båda parter och är också något som kan försvåra rekrytering. Frågan har tidigare belysts av arbetsgruppen Rekrytering av personlig assistans (Ds 2001:72) och man föreslog då en ökning till tre månader. Dåvarande Riksförsäkringsverket föreslog sex månader, en bedömning som Försäkringskassan fortfarande anser är önskvärd och skulle underlätta planering för alla parter. Regeringen bör snarast utreda aspekter runt finansiering av ett sådant förslag och återkomma med ett förslag om regeländring.

Förslaget från utredningen om att personkrets 3 ska få rätt till daglig verksamhet väljer regeringen att inte lägga. Ett skäl är de åtgärder som görs för att skapa arbete i olika former för gruppen. Ett annat skäl som tas upp är att det är så få som i dag går vidare från daglig verksamhet till någon form av lönearbete, trots att Socialstyrelsen gör bedömningen att ca 10 % skulle kunna göra det. Man är rädd för inläsning.

Vi delar bedömningen att människor med psykisk funktionsnedsättning självklart i första hand måste få tillgång till anställningsformer på arbetsmarknaden. Men det är också viktigt att se att långt ifrån alla nås, trots de satsningar som pågår. Utredningen föreslog att insatsen daglig verksamhet behöver utvecklas så att den ger en meningsfull sysselsättning av god kvalitet samt stärker den enskildes möjlighet att övergå till lönearbete.

Så som rätten till daglig verksamhet för personkrets 1 och 2 är utformad i dag, gäller den under förutsättning att personen i fråga saknar förvärvsarbete, inte utbildar sig och inte får behoven tillgodosedda på annat sätt. Vi anser därför att det finns anledning att mycket noga följa utvecklingen och återkomma till att överväga rätt till daglig verksamhet, eller på annat sätt garan-

Fel! Okänt namn på

tera en anpassad arbetssituation för människor med psykisk funktionsnedsättning.

Vi anser slutligen också att det är bra att regeringen avser att återkomma i frågan om differentierad tidschablon. Frågan är komplicerad och behöver utredas mer. Vi anser dock att det finns anledning att titta vidare på den.

Stockholm den 7 april 2010

Thomas Nihlén (mp)